



วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร  
ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2558 ISSN 1906 - 7062

## กระบวนการจัดการความรู้ของศูนย์สามวัยสานใยรักแห่ง ครอบครัว

## The 3 Ages Center For Weaving Family's Filaments of Love

อุทุมพร หลอดโค <sup>1</sup>

### บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความรู้ แลกเปลี่ยนทางสังคมที่ทำหน้าที่เป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ของศูนย์สามวัยสานใยรักแห่งครอบครัวต่อการพัฒนาเป็นเครือข่ายทางสังคมของชุมชนตำบลบะหว้า อำเภอบ้านดุง จังหวัดสกลนคร ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบกับการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ และการจัดบันทึกภาคสนาม เป็นเครื่องมือในการวิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากประธานคณะกรรมการ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานของศูนย์สามวัยชาวบ้านและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของศูนย์สามวัยฯ และนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า การบริหารงานจัดการของศูนย์สามวัยฯ มีกลไกการทำงานเป็น 2 แบบ คือ 1) แบบเป็นทางการโดยคณะกรรมการ 2) แบบไม่เป็นทางการโดยใช้กลไกทางสังคมด้วยระบบเครือญาติ ในการทำงาน ซึ่งทั้ง 2 รูปแบบ ต้องอาศัยกระบวนการจัดการความรู้ของศูนย์สามวัยฯ ได้แก่ ส่วนที่ 1 การสร้างความรู้ ( กำหนดหลักสูตร) และการจัดเก็บองค์ความรู้ ( คู่มือ จุดบริการแหล่งเรียนรู้) ส่วนที่ 2) การแลกเปลี่ยนความรู้ แหล่งข้อมูลให้บริการแก่เด็กและเยาวชน วัยกลางคน และผู้สูงอายุในชุมชน และส่วนที่ 3 กระบวนการถ่ายทอดความรู้ ด้วยการบรรยาย การอภิปราย การฝึกปฏิบัติ และการยกตัวอย่างกรณีศึกษา ซึ่งทำให้การบริหารจัดการศูนย์สามวัยฯมีประสิทธิภาพสูงสุด

<sup>1</sup>อาจารย์. สังกัดสาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.



## Abstract

The purposes of this research were: To study the knowledge management method of the center three ages weave family , and the development of a social network in the community at Tambol BaWha, Arkart Amnoy Distric, Sakhon Nakorn Province. The instruments used in the study were used the Qualitative research methodology and interview guide , the observer and field notes was collected information from the Chairman of the officials of the center's three ages, residents and individuals who are involved in the operations of the center's three ages. The data collective was descriptive analysis.

The results of this study were the knowledge management method of the center three weave family . The development of a social network in the community is divided the work of the center two mechanisms: 1) formal support is driven by the structure of the Board of Directors. and 2)informal support is driven by the kinship system. And both of two mechanisms are showed that Three Generations of Knowledge Management Center can be divided in three parts: Part 1 Modeling of knowledge (The course) and storing knowledge (point-source learning), Part 2 Joint c onstructive of knowledge by the children - young, middle-aged and elderly people in the community, and Part 3 The knowledge transfer by using descriptive, disputation, training practice, and case study. Accordingly , the process of 3 parts, the knowledge management mechanism of the center three weave family, was most effective

**คำสำคัญ (Keywords) :** การจัดการความรู้ (Knowledge Mangement), ศูนย์สามวันสานใยรักแห่งครอบครัว (the center three ages weave family), (Social Mechanism), เครือข่ายทางสังคม (Social Network)



## บทนำ

ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร มีพระราชบัญชาบูรณปฏิสังขรณ์พระตำหนักปั้นหย่าเพื่อใช้ในการดำเนินงานโครงการสายใยรักแห่งครอบครัวสามารถสร้างครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็งได้ ควรมีส่วนกลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เน้นความต่อเนื่องเชื่อมโยงเป็นวงจรของทุกช่วงวัย ภายใต้การดำเนินงานของหลักเหตุผล ตั้งแต่การสร้างความคิดรวบยอด (Concept) การกำหนดคำจำกัดความที่ชัดเจน (Definition) และการถ่ายทอดลงสู่ระดับต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม (Implementation) โดยคำนึงถึงปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จตลอดจนข้อดี ข้อเสียต่าง ๆ

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จึงได้น้อมนำพระราชดำริของ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร มาดำเนินงานโครงการจัดตั้ง ศูนย์สามวัย สานสายใยรักแห่งครอบครัว และทรงพระกรุณาพระราชทานชื่อว่า “ศูนย์สามวัย สานสายใยรักแห่งครอบครัว” ในพระอุปถัมภ์พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาฯ เพื่อเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เน้นความต่อเนื่องเชื่อมโยงเป็นวงจรทุกช่วงวัย โดยเน้นบูรณาการการดำเนินงานของ ทุกภาคส่วนในการให้บริการประชาชนแบบองค์รวม โดยสร้างรูปแบบตัวอย่างที่ดี ในการพัฒนาในพื้นที่ที่มีการดำเนินงานตามโครงการ สายใยรักแห่งครอบครัวก่อนที่จะขยายผลไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ต่อไป โดยได้ประสานความร่วมมือกับจังหวัดสมุทรสาคร ก่อตั้งขึ้นเป็นแห่งแรก ณ ตำบลอัมพวา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ใน “ศูนย์สามวัยสานสายใยรักแห่งครอบครัว ในพระอุปถัมภ์ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาฯ” โดยแนวคิดที่มุ่งเน้นการดูแลและรักษาสุขภาพร่างกายและจิตใจ กระตุ้นการดึกศึกษภาพ ประสบการณ์ผู้สูงอายุ ใช้หลักจิตวิทยาให้คนสูงอายุที่รู้สึกว่ามีค่าปรับทัศนคติ ค่านิยม ของการเตรียมคนสูงอายุ ไม่ใช่คนแก่ (old people) แต่เป็นผู้ สูงวัยที่ทรงคุณค่า (senior citizen) ใช้หลักการแพทย์ จิตวิทยา วิทยาศาสตร์ การกีฬา และนันทนาการ สังคมวิทยา และเชื่อมความสัมพันธ์ทางครอบครัว เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีสถานภาพบทบาท และคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถอยู่กับครอบครัวและชุมชนได้อย่างมีความสุข มีคุณค่า และศักดิ์ศรีและสามารถเข้าถึงบริการสวัสดิการสังคม ซึ่งกระทรวงฯ จึงได้น้อมนำพระ



กระแสรับสั่งมาดำเนินการเป็นโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว และเป็นแนวทางในการจัดตั้ง ศูนย์สามวัย สานสายใยรักแห่งครอบครัว ได้แก่ วัยเด็ก วัยพ่อแม่ และวัย ปู่ ย่า ตา ยาย เพื่อการส่งเสริมให้สังคมน่าอยู่ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม การสร้างความเป็นธรรม และความเสมอภาคในสังคม การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพ และความมั่นคงในชีวิต สถาบันครอบครัวและชุมชน โดยมีสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จึงได้เป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์สามวัย สานสายใยรักแห่งครอบครัวขึ้น เพื่อให้เป็น ศูนย์กลาง ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในครอบครัว โดยเน้นความต่อเนื่อง และเชื่อมโยงเป็นวงจรของคนทุกช่วงวัยให้อยู่ร่วมกันใน ครอบครัว ชุมชน และสังคม ด้วยสายใยที่รักใคร่ กลมเกลียว มีความเอื้ออาทรต่อกันอันจะก่อให้เกิดความยั่งยืน และจะเป็นรากฐานที่สำคัญต่อความมั่นคงของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

เมื่อในวันจันทร์ที่ 11 เมษายน 2554 เวลา 11.00 น. สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาฯ เสด็จแทนพระองค์ไปทรงเปิดศูนย์สามวัย สานสายใยรักแห่งครอบครัวบะหว้า จังหวัดสกลนคร ในพระอุปถัมภ์ฯ ที่ตำบลบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัด สกลนคร ถูกจัดตั้งขึ้นเป็นศูนย์ที่ 22 ของประเทศ เพื่อลดทอนสภาพ ปัญหาของสังคมที่เกิดขึ้นในเขตพื้นที่ตำบลบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัด สกลนคร คือ การปรับสภาพของสังคมในชุมชน ที่ขาดความสามัคคี ขาดความสงบ สุข เกิดความสับสนวุ่นวายเข้ามาแทนที่ ส่งผลให้ผู้คนในสังคมแตกแยก ไม่สมัครสมานสามัคคี ผลที่เกิดขึ้นจึงกระทบเป็นวงกว้างมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ของ คนในครอบครัว ความรัก ความสุข ความผูกพัน และความอบอุ่น เริ่มจางหายไป โดย โครงการศูนย์สามวัยฯ จึงได้จำลองวิถีความเป็นอยู่ของบุคคลสามวัย เกี่ยวกับความ ผูกพัน รักใคร่ จัดกิจกรรมเชื่อมโยงแต่ละวัย เพื่อส่งเสริมสุขภาพกายใจ มอบความรัก ความอบอุ่นแก่วัยเด็ก ใส่ใจต่อสุขภาพพ่อแม่ อีกทั้งมีการใช้สถานีนอนามัย หรือ โรงพยาบาล จัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพอย่างต่อเนื่อง เช่น การตรวจสุขภาพ แลก เปลี่ยนความรู้ตามหลักสูตรโรงเรียน การออกกำลังกาย การประชุมพบปะของชมรม ผู้สูงอายุ การเข้ารับปรึกษาปัญหาครอบครัวของพ่อ แม่ การให้ความรู้ในการเลี้ยงดู และส่งเสริมพัฒนาการเด็กเล็ก การเล่นิทาน การร้องเพลงกล่อมเด็ก ให้ความรู้แก่วัย



เยาวชนในกิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน ประกอบกับมีการนำกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาบริหารจัดการใหม่ด้วยการจัดกิจกรรมร่วมกัน เพื่อสร้างสายสัมพันธ์ในครอบครัว ส่งเสริมให้บุคคลในครอบครัวนำวิธีการที่ได้เรียนรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อนำมาสู่ครอบครัวที่อบอุ่น โดยมีวัตถุประสงค์ประกอบด้วยจุดรวมของครอบครัวของสมาชิกสามวัย ปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันเพื่อสุขภาพที่ดีของคนสามวัย ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาการดำเนินงาน กิจกรรมการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของศูนย์สามวัยสานสายใยรักแห่งครอบครัวบะหว้า จังหวัดสกลนคร ทั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการองค์ความรู้ เพื่อการเผยแพร่ กิจกรรม ข้อมูล ข่าวสารของศูนย์ฯ ว่ามีกระบวนการหรือรูปแบบอย่างไร ประกอบกับการศึกษากลไกทางสังคมใดที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชน อันเป็นผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงานของศูนย์ฯ ให้ประสบผลสำเร็จ อีกทั้งการศึกษาครั้งนี้ยังมิใช่ประโยชน์ต่อการรวบรวมองค์ความรู้และการจัดการความรู้ของศูนย์ฯ ที่ส่งผลการขยายงานในพื้นที่ และยังเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนทุกช่วงวัยในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง ตลอดจนเป็นการบูรณาการ ดำเนินงานของทุกภาคส่วนในการให้บริการประชาชนแบบองค์รวม และเพื่อสร้างรูปแบบตัวอย่างที่ดีในการพัฒนาในพื้นที่ที่มีการดำเนินงานตามโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว ก่อนที่จะขยายผลไปยังพื้นที่ใกล้เคียงต่อไป

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาที่สำคัญ 2 ประการ คือ

- 1) เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความรู้ของศูนย์สามวัยสานสายใยรักแห่งครอบครัว
- 2) เพื่อศึกษากลไกทางสังคมที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ของศูนย์สามวัยสานสายใยรักแห่งครอบครัวต่อการพัฒนาเป็นเครือข่ายทางสังคมในชุมชน

### วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดพื้นที่ทำวิจัยศึกษาเฉพาะกรณี โดยผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ในการวิจัยแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งได้พื้นที่ในการวิจัย คือ ชุมชนตำบลบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร หน่วยงานวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับปัจเจกบุคคล และระดับชุมชน เป็นพื้นที่



ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความรู้และกลไกการจัดการความรู้ของศูนย์สามวัยสานสายใยรักแห่งครอบครัว  
ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งการเก็บข้อมูลเป็น 2 ระดับ คือ

- 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลในระดับปัจเจกชน เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากคณะกรรมการบริหารจัดการของศูนย์สามวัยฯ เจ้าหน้าที่ และผู้รับบริการในเขตพื้นที่ตำบลบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร รวมทั้งสิ้น จำนวน 13 คน
- 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลในระดับชุมชน เป็นการเก็บข้อมูลจากผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กรชุมชน ผู้แทนจากศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ ในชุมชน รวมทั้งประชาชนทั่วไปของหมู่บ้านบะหว้า หมู่ 2,7 และ 9 โดยเลือกสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล จำนวน 15 คน โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการค้นคว้าจากข้อมูลทุติยภูมิ และวิธีการเก็บข้อมูลระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย แนวทางสัมภาษณ์ แนวทางสังเกตการณ์ และการจดบันทึกภาคสนาม พร้อมทั้งทำการการวิเคราะห์ข้อมูล 2 ส่วน คือ ระดับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยทำการประมวลผลข้อมูลและวิเคราะห์ไปพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูล และมีการตรวจสอบข้อมูลโดยใช้ข้อมูลที่เก็บมาจากการวิจัยเชิงคุณภาพ นำมาสู่การตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล จัดระเบียบข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่เพื่อเปรียบเทียบหาความเหมือนหรือความแตกต่างของข้อมูล วิเคราะห์ระหว่างข้อมูลและหาความสัมพันธ์ทั้งระบบโดยใช้ทฤษฎีเป็นแนวทางในการอธิบายปรากฏการณ์และสรุปตามวัตถุประสงค์

## ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย เรื่อง“กลไกการจัดการความรู้ของศูนย์สามวัยสานสายใยรักแห่งครอบครัว” สามารถนำเสนอข้อมูลได้ดังนี้  
ข้อมูลบริบทพื้นที่ตั้งของศูนย์สามวัยสานสายใยรักแห่งครอบครัว

ตำบลบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร มีลักษณะทางทรัพยากรที่สำคัญ คือ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินปนหินลูกรัง มีพื้นที่ป่าชุมชนเป็นป่าโคกเต็งรังกระจายอยู่ในพื้นที่โนน อยู่ในเขตบ้านบะหว้า จำนวน 54 ไร่ นอกนั้น มีสถานภาพเป็นป่าสาธารณประโยชน์ ซึ่งไม่นับรวมกับพื้นที่ป่าโคกที่เป็น



หัวไร่ปลายนาระดับครอบครัวของชาวบ้าน ลักษณะความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้าน เป็นลักษณะการนับถือกันฉันท์มิตรสหาย เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเครือญาติที่อาศัยอยู่ร่วมกันในหมู่บ้าน มีความเป็นปึกแผ่น การประกอบอาชีพของชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงยึดถือการทำเกษตรเป็นอาชีพหลัก ไม่ว่าจะเป็น การทำนา เพาะปลูก พืชทางเศรษฐกิจ เลี้ยงสัตว์ ชาวบ้านที่ยังอยู่ในหมู่บ้านเป็นผู้สูงอายุส่วนมากและเด็ก ส่วนกลุ่มคนวัยทำงานจะออกไปขายแรงงานในต่างถิ่นอีกทั้งค่านิยมของชาวบ้านมีต่อการศึกษาโดยนิยมส่งลูกหลานเรียนสูงๆ เนื่องจากกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มชาวบ้านจบการศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือระดับมัธยมศึกษาเท่านั้น ในหมู่บ้านยังมีการรวมกลุ่มของชาวบ้านทำกิจกรรมเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ เช่น กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กลุ่มหัตถกรรมจักสาน กลุ่มอนุรักษ์ชนตรียพื้นเมือง อีกทั้งยังมีการนำมาค้าขายเพื่อสร้างรายได้เพิ่ม

การก่อตั้งศูนย์สามวัยสานสายใยรักในเขตพื้นที่ตำบลบะหว้า เริ่มก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2542 โดยเริ่มต้นการก่อตั้งเครือข่ายการทำงานของศูนย์สามวัยสานสายใยรักที่มีมาจาก “โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว” โดยมีประวัติความเป็นมา คือ พระปณิธานพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาฯ ซึ่งศูนย์สามวัย สานสายใยรักแห่งครอบครัว ตำบลบะหว้า จังหวัดสกลนคร ในพระอุปถัมภ์ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาฯ ตั้งอยู่ที่บ้านบะหว้า หมู่ที่ 9 ตำบลบะหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร โดยขอใช้พื้นที่ราชพัสดุที่อยู่ในความดูแลของโรงเรียนบ้านบะหว้า เป็นพื้นที่ติดต่อกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านบะหว้า ได้รับการสนับสนุนอาคาร จากองค์การบริหารส่วนตำบลบะหว้า และหน่วยงานจากศูนย์พัฒนาสังคม หน่วยที่ 55 จังหวัดสกลนคร และสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร ศูนย์สามวัย สานสายใยรักแห่งครอบครัว บะหว้า จังหวัดสกลนคร ได้มีแผนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ให้บริการกับสมาชิกศูนย์ฯ สมาชิกครอบครัวสายใยรักแห่งครอบครัว และผู้ที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมในเขตพื้นที่ตำบลบะหว้าและพื้นที่ใกล้เคียง โดยมีแนวความคิดการดำเนินกิจกรรม 5 แนวคิด คือ เตรียมพร้อมก่อนครองคู่ เรียนรู้ร่วมกันแต่ในครรภ์ คิดสร้างสรรค์แต่เยาว์วัย ครอบครัวเสริมกายใจ ผู้สูงวัยสานใยรัก นอกจากนี้ยังมีการจัดฝึกอาชีพให้กับกลุ่มเป้าหมายในเขตพื้นที่ตำบลบะหว้า และพื้นที่ใกล้เคียงโดยได้รับการสนับสนุนกิจกรรมของศูนย์ฯ ทั้งนี้เพื่อให้คน



ทั้ง 3 วย มีศูนย์กลางในการทำกิจกรรมร่วมกัน อันจะส่งผลต่อสัมพันธภาพที่ดีต่อกันของบุคคลทุกวัยในครอบครัว ชุมชน สังคม นำไปสู่ความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว และชุมชนต่อไป

กระบวนการจัดการความรู้ของศูนย์สามวัยสานสายใยรักแห่งครอบครัว  
กระบวนการจัดการความรู้ของศูนย์สามวัยสานสายใยรักแห่งครอบครัว การอธิบายขั้นตอนของการจัดการความรู้ของศูนย์สามวัยสานสายใยรักแห่งครอบครัวสามารถนำเสนอข้อมูลของกระบวนการ แบ่งเป็น 3 กระบวนการ คือ 1) การสร้างความรู้ (กำหนดหลักสูตร) และการจัดเก็บองค์ความรู้ (คู่มือ จุดบริการแหล่งเรียนรู้) 2) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ และ 3) การถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายกลไกการจัดการความรู้ของศูนย์ฯ ดังนี้

ส่วนที่ 1 การสร้างความรู้ (กำหนดหลักสูตร) และการจัดเก็บองค์ความรู้ (คู่มือ จุดบริการแหล่งเรียนรู้) จากข้อมูลที่พบในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ สามารถนำมาสรุปองค์ความรู้ของกระบวนการสร้างและจัดเก็บองค์ความรู้ของศูนย์สามวัยฯ โดยสามารถพิจารณาองค์ประกอบของการสร้างความรู้ ได้เป็น 7 หลักสูตร ประกอบด้วย ทอผ้าย้อมคราม ศิลปะมวยไทย (มวยไทย) ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง พ่อสอนให้พอเพียง (เทคนิคการประยุกต์ใช้จุลินทรีย์ท้องถิ่น) อบรมคอมพิวเตอร์พื้นฐาน (ศูนย์ ICT) จักสานและอาชีพเสริมหัตถกรรม และ ดนตรีพื้นเมือง เป็นต้น ซึ่งทั้ง 7 หลักสูตรได้จัดเป็นฐานของการสร้างแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ตั้งของศูนย์ เพื่อใช้ในการเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้เข้าใช้บริการ

ดังนั้น กระบวนการสร้างองค์ความรู้ของศูนย์สามวัยฯ จึงได้ดำเนินการ โดยได้กำหนดหลักสูตรการเรียนรู้ไว้ให้บริการสมาชิกและผู้สนใจทั่วไปได้เข้าเรียนรู้ในพื้นที่ตั้งของศูนย์ฯ ซึ่งครอบคลุมทั้งเขตพื้นที่ตำบลละบัว อำเภอบางบาล จังหวัดสุพรรณบุรี และยังเป็นแหล่งเรียนรู้ของที่ให้ความรู้ ทักษะแก่หน่วยงานภายนอก ประกอบกับการเข้าร่วมกิจกรรมที่ในการแสดงผลงานทางด้านการพัฒนาหลักสูตรเพื่อนำองค์ความรู้มาปรับประยุกต์ใช้ให้มีความเหมาะสมแก่การสร้างการเรียนรู้แก่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ส่วนที่ 2 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้  
กระบวนการก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) ของศูนย์สาม



วัยฯ ได้ดำเนินการโดยการจัดแหล่งข้อมูลให้บริการแก่เด็ก-เยาวชน วัยกลางคน และ ผู้สูงวัยในชุมชน ได้เข้ามาเรียนรู้ โดยเปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตาม ความสนใจของกลุ่มคนแต่ละเพศแต่ละวัย ซึ่งได้กำหนดความหมายและวัตถุประสงค์ ของศูนย์การเรียนรู้ พร้อมทั้งกฎระเบียบในการปฏิบัติตนเพื่อเข้ามาใช้บริการ ทางศูนย์ฯ จำเป็นต้องกำหนดกฎระเบียบในการใช้ทรัพยากรร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อพัฒนา หนุนเสริมการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ร่วมกัน โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ที่สำคัญจะต้องมีลักษณะ คือ การที่กลุ่มคนที่มีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน มารวมตัวกันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้วยความสมัครใจ เพื่อร่วมสร้างความเข้าใจหรือ พัฒนาแนวปฏิบัติในเรื่องนั้นๆ ซึ่งการจัดพื้นที่เพื่อเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน ควรคำนึงถึงองค์ประกอบหลักที่สำคัญๆ ของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) มีอยู่ด้วยกัน 3 องค์ประกอบ ได้แก่ คน (People) สถานที่ และบรรยากาศ (Place) และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ (Infrastructure) ส่วนที่ 3 การถ่ายทอดองค์ ความรู้ พัฒนาเครือข่ายกลไกการจัดการความรู้ของศูนย์ฯ กระบวนการถ่ายทอด ความรู้ จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักตามภารกิจของการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ ดังนั้นการ ถ่ายทอดความรู้ จึงมีความจำเป็นต้องจัดให้มีรูปแบบกระบวนการเพื่อประสิทธิภาพ และให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการถ่ายทอดความรู้ โดยใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้ โดยปกติทั่วไปมีอยู่หลายวิธีขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการถ่ายทอดแต่ละครั้ง เช่น การบรรยาย การอภิปราย อาจจะเป็นกลุ่ม หรือรายบุคคล การฝึกปฏิบัติ และการ ยกตัวอย่างกรณีศึกษา ประกอบกับการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร อุปกรณ์ และสถานที่ พร้อมทั้งมีการประเมินผล ซึ่งบ่งบอกถึงระดับความสำเร็จของการถ่ายทอดใน แต่ละครั้งเพื่อเป็นการพัฒนาตัวของผู้สอน โดยใช้วิธีการประเมินแบบง่าย ๆ ก็ได้ เช่น การสังเกต ในขณะที่สอน หรือถ่ายทอดถ้ามีความสังเกตผู้ฟังตลอด การใช้คำถาม สังเกตพฤติกรรมผู้ฟังเป็นระยะๆ และใช้วิธีการทดสอบ หรือตอบแบบสอบถาม และ สิ่งสุดท้ายที่ควรดำเนินการ คือ การติดตามผล เป็นสิ่งบ่งชี้ถึงความสำเร็จหรืออุปสรรค ปัญหาของการดำเนินงานเป็นอย่างดี และสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการติดตามมา พัฒนาการทำงานในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น ทุกครั้งที่มีการถ่ายทอดความรู้ ต้องมีประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์ ได้อย่างแน่นอน จะเห็นว่ากระบวนการเหล่านี้ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ยุ่งยากซับซ้อน เพราะมัน



อยู่ในความรู้สึกและจิตสำนึกการให้บริการของศูนย์ฯ ในการเผยแพร่องค์ความรู้ให้แก่ชุมชน เช่น ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ ศูนย์ ICT ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์หัตถกรรมและจักสาน ศูนย์การเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้าน เป็นต้น

กลไกทางสังคมในการจัดการความรู้ของศูนย์สามวัยสานสายใยรักแห่งครอบครัว กลไกทางสังคมที่ขับเคลื่อนการทำงานของศูนย์ฯ สามารถอธิบายได้

2 ลักษณะ คือ กลไกทางสังคมในการขับเคลื่อนโดยคณะกรรมการขับเคลื่อนงานของศูนย์สามวัย (รูปแบบทางการ) ซึ่งอยู่ในรูปแบบของคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ และกลไกทางสังคมในการขับเคลื่อนโดยใช้ระบบเครือข่าย (รูปแบบไม่เป็นทางการ) คือ

1) โครงสร้างคณะกรรมการขับเคลื่อนงานของศูนย์สามวัยฯ เป็นกลไกที่เกิดขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการบริหารงานของศูนย์ฯ (รูปแบบเป็นทางการ) เนื่องจากมีการกำหนดบทบาทหน้าที่และอำนาจความรับผิดชอบของคณะกรรมการ ในการดำเนินงาน ได้แก่ ประธานศูนย์ฯ และรองประธาน เลขานุการและผู้ช่วยฯ และคณะกรรมการ ซึ่งทั้ง 3 ส่วนของคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ ได้เป็นกลไกในการดำเนินกระบวนการจัดการความรู้ ซึ่งในยุคของสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้นี้ ความรู้จัดได้ว่าเป็นแหล่งทรัพยากรที่มีคุณค่าและประโยชน์ต่อองค์กร เพราะจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และก่อให้เกิดนวัตกรรมที่มีคุณค่าต่อองค์กร การจัดการความรู้จึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดการสร้างสรรคความรู้หรือนวัตกรรมใหม่ที่จะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรในการสนับสนุนการเรียนรู้และการปฏิบัติในองค์กร ตลอดจนการจัดระบบให้เกิดการไหลเวียนของความรู้หรือนวัตกรรมเหล่านั้นอย่างทั่วถึงในทุกระดับขององค์กร กระบวนการจัดการความรู้ ประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่สำคัญคือ การกำหนดความรู้ (Knowledge Identification) การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition) การสร้างความรู้ (Knowledge Creation) การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Storage) และใช้ในการเผยแพร่ความรู้ (Knowledge Distribution) เป็น กระบวนการของการถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ในองค์กรไปสู่บุคคลอื่น เพื่อให้บุคคลที่ต้องการใช้ความรู้ สามารถเข้าถึงความรู้ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว

2) กลไกการขับเคลื่อนงานโดยใช้ระบบเครือข่าย (กลไกการขับเคลื่อนรูปแบบไม่ทางการ) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่อยู่ใกล้ชิดในพื้นที่เขตตำบลบะหว้า ระบบครอบครัวและเครือข่าย คือ เครือข่ายความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานในสังคม



และมีความสำคัญมากในการเข้าใจสังคม ลักษณะของครอบครัวไทยในที่นี้จึงจะเน้นให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว โดยเฉพาะในระดับสังคมหมู่บ้านในท้องถิ่น ซึ่งครอบครัวและเครือญาติมีบทบาทอย่างมากในวิถีชีวิตชุมชนหมู่บ้าน ปัจจัยในการส่งเสริมและสร้างเครือข่ายของการเรียนรู้ในศูนย์ฯ เริ่มต้นด้วยคำเล็กๆ นั่นคือ การสร้าง “เสี้ยว” ในภาษาอีสานหมายความว่า เพื่อนพ้อง มิตรสหาย กลายเป็นกลไกการทำงานพัฒนาเครือข่ายทางสังคม (social network) ที่เชื่อมโยงสร้างความสัมพันธ์บนพื้นฐานแห่งการให้คุณค่าทางความสัมพันธ์ พลังแห่งการประสานความร่วมมือและกระบวนการจัดการ โดยเป็นพลังที่ยึดโยง (cohesive) สนับสนุนและเกื้อกูลกัน การจัดกระบวนการเรียนรู้ของเครือข่าย เช่น การกำหนดหลักสูตรและรูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ของผู้เข้าอบรมในแต่ละรุ่น ซึ่งเครือข่ายใช้วิธีการจัดการในรูปของคณะกรรมการ แต่ถ้าพิจารณาถึงการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกในเครือข่าย พบว่ายังไม่มีการจัดระบบการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ แต่เกิดจากการเรียนรู้แบบธรรมชาติจากการพูดคุย แลกเปลี่ยน การเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่าย รวมถึงการเรียนรู้จากการเห็นการปฏิบัติจริงของศูนย์ฯ และแกนนำสำคัญที่มีความเข้มแข็งในระบบเครือญาติ นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้เพิ่มเติมจาก การสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ของหน่วยงานจากภายนอกต่างๆ เช่น การอบรม ดูงาน การประชุมระดมความคิดเห็น เป็นต้น ซึ่งใช้เป็นกลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาที่มีจังหวะในการขับเคลื่อนแบบขึ้น-ลง เปรียบเสมือนตัวสปริงคอยช่วยขับเคลื่อนงานให้ก้าวหน้า ซึ่งเป็นพลังในการจัดการความรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ของกลุ่มคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

## บทสรุป

การวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความรู้ของศูนย์สามวัยสามสายใยรักแห่งครอบครัว ซึ่งมี 3 ขั้นตอน คือ (1) การสร้างความรู้ (กำหนดหลักสูตร) และการจัดเก็บองค์ความรู้ (คู่มือ จุดบริการแหล่งเรียนรู้) (2) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) และ (3) การถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายกลไกการจัดการความรู้ของศูนย์ฯ โดยใช้กลไกการบริหารจัดการ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบทางการขับเคลื่อนโดยคณะกรรมการขับเคลื่อนงานของศูนย์สามวัยฯ และรูปแบบไม่เป็นทางการขับเคลื่อนโดยใช้



ระบบเครือญาติ เพื่อจัดการความรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้แก่คนในชุมชนอย่างยั่งยืน  
ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

- 1) ประโยชน์ทางด้านวิชาการ ได้องค์ความรู้เรื่องการจัดการความรู้กรณีศึกษา  
ศูนย์สามวัยสานสายใยรักแห่งครอบครัว
- 2) ประโยชน์ด้านนโยบาย ได้แนวทางการดำเนินงานเครือข่ายในท้องถิ่นที่  
ประสบผลสำเร็จ
- 3) ประโยชน์ด้านการเผยแพร่ข้อมูล ได้คู่มือเกี่ยวกับการจัดการความรู้กรณี  
ศึกษาศูนย์สามวัยสานสายใยรักแห่งครอบครัว

### ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยสามารถสร้างองค์ความรู้ในการบริหารงานของศูนย์สามวัยฯ  
รูปแบบทางการและรูปแบบไม่ทางการโดยใช้ระบบเครือญาติ ซึ่งนำมาใช้ในการพัฒนา  
และขยายองค์ความรู้ของศูนย์สามวัยฯ เป็นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง  
เนื่องในชุมชนท้องถิ่น และสามารถพัฒนาเป็นโจทย์วิจัยได้หลายประเด็น ได้แก่

- 1) กลไกการจัดการความรู้ในระดับองค์กรท้องถิ่น หรือหน่วยงานอื่นๆ ที่  
เกี่ยวข้อง
- 2) กระบวนการจัดการความรู้ในชุมชนท้องถิ่นภายใต้บริบทของระบบ  
วัฒนธรรมชุมชน
- 3) พลวัตของการเปลี่ยนแปลงของศูนย์สามวัยฯ จากอดีตถึงปัจจุบัน
- 4) กระบวนการสร้างหลักสูตรการเรียนรู้ตามกลุ่มสามวัย เป็นต้น



## เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ : บริษัท ชัคเชสมิเดีย จำกัด.
- เกษมศานต์ ชัยศิลป์. (2548). การพัฒนาเครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นฤมล นิราทร. (2543). การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ. กรุงเทพฯ : โครงการระหว่างประเทศว่าด้วยการขจัดปัญหาการใช้แรงงานเด็ก.
- ปณิดา พันภัย. (2544). การบริหารความรู้ (Knowledge Management) : แนวคิดและกรณีศึกษา. เอกสารวิจัยภาควิชารัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประชาสรรค์ แสนภักดี. (2549). การจัดการความรู้ของเครือข่ายทางสังคมเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ถิระพันธ์. (2546). สื่อสารกับสังคมเครือข่าย. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- พระมหาสุทิตย์ อาภาภโร. (2547). เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข. พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546.
- พรธิดา วิเชียรปัญญา. (2547). การจัดการความรู้ : พื้นฐานและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพฯ : ธรรมมการพิมพ์.
- วิจารณ์ พานิช. (2548). การจัดการความรู้กับการบริหารราชการไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม.

- ศิริพงษ์ บุญอุฏ. (2544). การศึกษาเครือข่ายทางสังคมในกิจกรรมการทอดผ้าป่าของสังคมอีสาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2551). ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงาน ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. (2548). การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : สำนักงาน ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.
- Allee, Verna. (2008). Value Network Analysis and Value Conversion of Tangible and Intangible Assets. Journal of Intellectual Capital Intellectual Capital, Vol. 9 No. 1, (p.5-24).
- Boissevain, Jeremy. (1974). Friends of Friends : Network, Manipulators and Coalitions. Oxford : Basil Blackwell.
- Borgatta, Edgar F. ; and Borgatta, Marie. (1992). Encyclopedia of Sociology. (Volume 4 : S-Z Index). New York : Macmillan Publishing Company.
- Bruce, Steve ; and Yearley, Steven. (2006). The SAGE Dictionary of Sociology. London : SAGE Publication Ltd.
- Emerson, Richard. (1976). Social Exchange Theory. Available : <http://www.Annual reviews.org/aronline>
- Nonaka,kujiro and Takeuchi,Hiroataka. (2000), Classic work : Theory of Organizational Knowledge Creation.In Morey,D.,Maybury, M.T. and Thuraisingham, B.M. Knowledge Management : Classic and Con temporary Work .Mass. : The MIT Press.
- Parker, John ; Mars, Leonard ; Ransome, Paul ; and Stanworth, Hilary. (2003). Social Theory : A Basic Tool Kit. New York : Palvarge Macmillan.
- Ritzer, George. (2003). Contemporary Sociological Theory and Its